

DE PESTE HOTARE

Istoria muzicii în Austria. Masă rotundă la Viena

Pierzând pe rând toate teritoriile alipite în decursul secolelor, Austria de azi este o țară mică și fericită. Sistemul federal stipulat de Constituție funcționează fără cusur, țara nu are nici un litigiu major cu vecinii, nici cu cei cotoșiți înainte, nici cu "marele frate", Germania. Obiectul nostalgiei austriece nu este Imperiul destrămat, ci doar împărății și împărătesele, prinții și prințesele, marile familii nobiliare și marii generali de altădată, balurile și bătăliile istorice, Haydn, Mozart, Beethoven, Schubert, Brahms și Johann Strauss, iar majoritatea austriecilor nu sunt nostalgici deloc. Integrarea țării în Comunitatea Europeană îi preocupă mai intens decât genealogia Babenbergilor și Habsburgilor.

Istoriografia muzicală austriacă pare să fie și ea liberă de rămășițele nostalgiilor imperialiste. Ea caută să scape și de prudența exagerată și contraproductivă manifestată pînă deunăzi față de problemele "delicate" ale trecutului. În anii '70, la două decenii de la semnarea tratatului care a pus capăt ocupării Austriei de către Puterile Aliate, marea sinteză intitulată *Musikgeschichte Österreichs* (Istoria muzicii în Austria) ignora încă faptul că țărișoara dunăreană este succesoarea de drept a unui imperiu dintre cele mai mari și puternice ale Europei. Ea s-a rezumat la trecutul muzical al țărilor austriece "de miez" ("Österreichische Kernländer"), în parte, pentru a nu stîrni suspiciuni și aversiuni în fostele țări ale coroanei ("ehemalige Kronländer"), dar, probabil, și pentru a nu i se putea pretinde să-și ceară scuze, din cinci în cinci pagini, pentru păcatele înaintașilor lor săvîrșite față de înaintașii românilor, maghiarilor, slovacilor, moravilor, cehilor, rutenilor etc. de azi. Întreprinderea s-a soldat cu un succes relativ. Scrisă de cei mai competenți istoriografi muzicali ai țării, coordonată de eminentii oameni de știință Rudolf Flotzinger și Gernot Gruber, *Musikgeschichte Österreichs* apărută în 1977-79 nu a lezat sensibilitatea nici unui vecin, dar a fost criticată pentru escamotarea trecutului plurinațional și chiar pluricentral al Austriei istorice. Nu poți să scrii despre Austria veche fără a scrie despre capitale ca Praga și Bratislava, Buda și Ljubljana, Cernăuți și Cluj!

La două decenii de la apariția lucrării, aceiași coordonatori și (aproape) aceiași coautori vor publica o ediție lărgită și substanțial îmbunătățită a *Istoriei muzicii din Austria*. Pregătirile sunt impresionante și pilduitoare.

În octombrie 1992 a avut loc la Viena prima rundă de consfătuiri cu participarea unui număr mare de muzicologi din Austria. Participanții au accentuat faptul că azi este mai ușor să scrii o carte de istorie, decît era acum douăzeci de ani, dată fiind noua situație politică din Europa și, mai ales, apropierea politică și relațiile de la egal la egal dintre Austria și fostele țări ale Coroanei. S-a căzut de acord asupra necesității și posibilității de a lărgi sfera tematică a lucrării, fără ca autorii să se facă vinovați de tendințe monarhiste sau de aderarea slugarnică la ideea de Mittel-Europa. Relațiile istorice

trebuie reflectate cu un maximum de corectitudine. În fond, cartea se va referi la teritoriul actual, neschimbat din 1945, al Austriei, dar se va accentua mult importanța relațiilor artistice și culturale cu teritoriile învecinate, aflate vremelnic în comunitate administrativă cu Viena.

În aprilie 1993, redactorii și autorii au invitat câte un muzicolog din Silezia, Slovenia, Boemia, Slovacia, Moravia, Transilvania, Polonia, Croația și Moravia (toponime în parte dispărute de pe harta politică a Europei, în parte recent reapărute!), precum și un reprezentant al evreimii austriece și o expertă în materie de muzică țigănească. Scopul primordial al acestei întruniri a fost sondarea unor opinii de peste hotare și înregistrarea unor sugestii externe în vederea valorificării lor la redactarea ediției adăugate și îmbunătățite. Titlul de referat propus fiecăruia a fost: "Dorințe ale Sileziei (Slovaciei, Boemiei etc.) către Istoria muzicii din Austria". Neavînd o abilitate din partea provinciei istorice în care m-am născut și trăiesc, nereprezentînd pe nimeni, ci expunînd opinii absolut personale, mi-am permis să modific titlul și am vorbit despre "Dorințe ale unui ardelean...". Mai toți antevorbitorii mei m-au invidiat pentru a nu fi sesizat ei primii inacceptabilitatea titlului propus de gazde.

Întrunirea de trei zile a fost marcată de absența regretabilă a două personalități de primă mărime. Domnul Flotzinger, corector al cărții și **spiritus rector** al întîlnirilor de lucru convocate în vederea creării celei de a doua ediții, a lipsit din motive de boală, iar muzicologul ungar Tibor Tallián, din cauza unor "probleme de pașaport".

Punctele de vedere ale celor prezenți au fost expuse sub coordonarea alternativă a muzicologilor Gernot Gruber și Theophil Antonicek, cel de al doilea fiind nu numai coautor al *Istoriei muzicii din Austria*, ci și președintele Societății Austriece de Muzicologie.

În conrextul luărilor de cuvînt, a fost singulară și chiar surprinzătoare poziția muzicologului polonez Piotr Pozniak care a lăudat concepția ce stă la baza primei ediții. Domnul Pozniak și-a exprimat dorința ca Galiția istorică să nu fie pomenită nici în cea de a doua ediție, deoarece în Galiția, cea mai săracă provincie a Imperiului, nu s-a creat o viață muzicală demnă de interes. În schimb, a insistat asupra legăturilor dinastice dintre Polonia și Austria ca factori ai dezvoltării muzicii în ambele țări.

Pentru gazde, cele mai profitabile referate au fost, probabil, cele susținute de doamnele Zdenka Pilkova, Darina Mudra și Korjalka Kos, care în cele 30 de minute acordate câte unui referent au reușit să parcurgă întreaga istorie a muzicii și a vieții muzicale din Boemia, Slovacia, respectiv Croația, au informat asistența asupra realizărilor mai de seamă ale muzicologiei din țara lor și au formulat sugestii concrete cu privire la opera colegilor austrieci. "Silezianul" Hubert Unverricht - unul dintre marii muzicologi ai Germaniei, cu o extrem de largă arie de preocupări științifice - alături de prezentarea unui referat-model, a adus, poate, cele mai multe completări la referatele celorlalți, toate de o competență de invidiat. Moravul Jiri Fukac, de asemenea, nu s-a mulțumit cu expunerea solicitată de gazde. Atît în referatul său, cît și în deseale sale intervenții, el a știut să îndrepte atenția participanților asupra problemelor-cheie cu care se confruntă orice istoric conștiincios din această zonă a Europei: problemele identității naționale și culturale. Întrebările sale au fost de genul "este oare Svejik un personaj ceh sau austriac?" sau "ce să fac dacă ceea ce aici, la Viena, se cheamă osmoza culturală la noi acasă intra în capitolul intitulat Lupta antihabsburgică a națiunii?" O prezentă răscolitoare, benefică, Andre Rijavec a venit din Slovenia, o țară care a reușit să se

desprindă fără vărsare de sînge de totalitarismul cu față titoistă. Întîi l-a citat pe Paul Valéry: "Toate națiunile au toate motivele de a se considera incomparabile", pentru a continua cu evocarea trecutului nostru comun în care deciziile privind existența noastră au fost luate de alții, de austriecii pangermani și de rușii panslavi. Deși... Deși, pînă la 1800, Universitatea din Viena a avut 1200 de profesori și 35 de rectori de origine slovenă...

Cu totul deosebite au fost contribuțiile privind două etnii rătăcite în Europa. Thomas Dombrowski a vorbit în numele evreilor austrieci care nu vor, ei înșiși, să fie recunoscuți ca o minoritate națională a Austriei, considerîndu-se doar o comunitate religioasă. În centrul referatului său a stat figura cantorului vienez Salomon Sulzer care, compunînd o muzică de cult evreiască prin text și germană prin limbaj muzical, a reușit, totuși, să impulsioneze renașterea muzicală a evreimii de pe toate continentele. Dimpotrivă, țiganii Austriei luptă pentru a fi recunoscuți ca naționalitate. Doamna Ursula Hemetek ne-a dezvăluit adevăruri zguduitoare cu privire la trecutul acestei nații eminentamente muzicale. Ea ar opta pentru introducerea, în loc de termenul "minoritate" (în germană, Minderheit), a termenului "mai-puținătate" (Wenigerheit). Doar cei care sunt mai puțini nu sunt "minori" față de cei care sunt mulți! Da, romii și simții au contribuit substanțial la ființa muzicii Austriei!

În referatul meu am arătat că Transilvania nu este astăzi o unitate teritorial-administrativă distinctă a României și o istorie a muzicii din Transilvania nu a fost scrisă. Românii - popor autohton și majoritar - înglobează trecutul nostru muzical în istoria muzicii românești (vezi *Hronicul muzicii românești* de O.L.Cosma), ungarilor, în istoria muzicii din Ungaria (vezi volumele publicate de Institutul de Muzicologie din Budapesta), iar sașii nu se ocupă decît de trecutul muzical propriu. Austriecii sunt primii care mă întrebă cum doresc să se reflecte muzica noastră într-o sinteză mai largă. Am spus că (1) doresc ca nici ediția a doua să nu lezeze nici sensibilitatea națiunii române, nici cea a minorităților Transilvaniei, dar (2) să nici nu ne "menajeze" peste măsură: dacă autorii vor constata că în Transilvania dintre 1681 și 1887, perioadă în care înaintașii noștri au fost supuși austrieci, s-au format la noi structuri specifice vieții muzicale austriece, nu au decît să le spună așa. Am rugat însă să accepte faptul că (3) nu întreașa viața muzicală a Transilvaniei a fost "austriacizată", ci doar unele reședințe nobiliare și orașele mai mari, precum Clujul, Sibiu, Brașovul. Pentru români, epoca dominației austriece a însemnat dramatica scindare a bisericii naționale, iar pentru maghiarii și sașii protestanți, contrareforma de tristă amintire. Românii, inclusiv cei uniți cu Roma, au rămas fideli ritului de sorginte bizantină, iar luteranii și reformații, tradițiilor muzicale protestante. Au rămas intacte și straturile arhaice ale folclorului autohton (inclusiv la sași). Drept înflnire de vîrf a clasicismului vienez cu românitătea am citat *Misa Sfinților Ciril și Metodie* de Michael Haydn, drept dovadă insolită a contactelor Bisericii românești cu plurivocalitatea de tip occidental, celebrul *Kyrie* la patru voci, notat cu neume bizantine.

Ca de obicei, nici de data aceasta nu au fost atît de importante referatele aduse de acasă, cît luările de cuvînt pe marginea lor. Am încercat să impun viziunea potrivit căreia nu numai persoanele pot avea multiple identități culturale (ceea ce pentru mine, ca maghiar din România, profund implicat în viața comunității germane din Transilvania, este o evidență personal trăită), ci și personalitățile, capodoperele, stilurile și structurile culturale din trecut. Cine ar contesta că Franz Kafka a avut trei identități: una evreiască, prin sînge, una germană, prin limba în care a scris, și una pragheză, mulțumită geniului

locului unde a trăit? Dubla sau tripla apartenență nu este o scindare a eului, ci o șansă de îmbogățire spirituală. Austria culturală este inconfundabilă cu Germania datorită masivelor influențe sud- și est europene, pe care le-a asimilat și cu care se identifică. Scurta înflorire a clasicismului muzical, la Oradea, sub prefectul și episcopul Adam Patachich, a constituit un moment important al istoriei muzicii, de care sunt mândri croații, românii, ungurii, austriecii și poate și alții. Liszt a fost maghiar prin descendență, austriac prin cetățenie, francez prin cultură, german prin opțiunea de a se stabili la Weimar, fiu fidel al Romei prin religie; prin influența sa providențială, el a fost și o personalitate marcantă a istoriei muzicii ruse; în timpul șederii sale de mai multe săptămâni la București și Iași, Liszt s-a identificat și cu eul colectiv al românilor. Cine l-ar putea expropria unilateral? Istoria muzicii europene se scrie de pe poziția recunoașterii reciproce, de către toate națiunile, a libertății de adeziune la toate valorile trecutului. Considerațiile mele privind caracterul național și plurinațional al culturii, inclusiv al istoriografiei muzicale, au fost provocate de considerațiile domnului Fukač care ar saluta deznaționalizarea totală a viziunii noastre asupra trecutului. Domnul Fukač a afirmat că, în ceea ce îl privește, el este neutru din punct de vedere național. L-am întrebat: poate a vrut să spună "imparțial", "tolerant față de alteritatea națională"? Nu, absolut neutru - a fost răspunsul domniei sale. Ne-am despărțit în coadă de pește, dar fără supărare.

Rămâne să vedem ce au câștigat colegii austrieci din multitudinea de sugestii primite de la oaspeții acestui simpozion.

Fără doar și poate, mai grea va fi pentru ei cea de a treia rundă de convorbiri, aceea cu reprezentanții "fratelui celui mare". Este îndeobște cunoscută butada: pe germani și austrieci nu-i desparte nimic decât comunitatea limbii materne. Le dorim ca, totuși, discuțiile lor viitoare să fie tot atât de pașnice și prietenești ca cele purtate cu noi.

Francisc LÁSZLÓ